

ВПЛИВ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї НА РІВЕНЬ ЇЇ ЗІНТЕГРОВАНОСТІ

ФУТРИК А.

Copyright © 2013

Психологічне дослідження сім'ї як малої групи та важливої соціальної інституції передбачає з'ясування оптимальних умов і механізмів її функціонування. Зокрема, важливим є вивчення ціннісних орієнтацій подружжя як важливих чинників, що впливають на їхні взаємини, зумовлюють їх ставлення один до одного, до дітей, соціального довкілля та довколишнього світу загалом. Розбіжності в індивідуальних системах ціннісних орієнтацій подружжя – це головна перешкода інтеграції сім'ї та її повноцінного функціонування. Гострі конфлікти, що виникають на цьому ґрунті, часто унеможливають конструктивне спілкування і створюють небезпеку для існування родини [4, с. 58]. Слід зазначити, що система ціннісних орієнтацій сім'ї не є сталою впродовж всього її життєвого циклу. Крім того, загальносімейні цінності не завжди охоплюють ціннісні орієнтації кожного з членів подружжя і не є їхньою механічною сумою. Діапазон ціннісних орієнтацій окремих осіб родини може бути вузьчий або ширший від загальносімейних. Однак чим ширший обсяг індивідуальних цінностей подружжя, тим більше вони спроможні досягти взаєморозуміння [2, с. 62].

Для психологічної сумісності подружжя важливе значення має взаємопізнання і взаємоузгодження індивідуальних ціннісних орієнтацій кожного з них та вироблення на їх основі загальносімейних цінностей. При цьому мають значення не тільки схвалення й прийняття вже існуючих в їхніх батьківських сім'ях цінностей, а й позитивне ставлення кожного з членів подружжя до створення спільних ціннісних орієнтацій прийнятних для власної молодії сім'ї [4, с. 65]. Розбіжності в системах ціннісних орієнтацій подружжя є ґрунтом для багатьох сімейних конфліктів, зокрема таких, як конфлікт сімейних ролей, боротьба за лідерство в сім'ї, конфлікт як засіб зняття напруження, конфлікт як захист власного “Я” тощо. В основі кожного з них лежить суперечність між сформованими до шлюбу ціннісними уявленнями кожного з подружжя про рольові функції чоловіка і дружини в сім'ї (та способи їх реалізації) і їхньою реальною поведінкою. Також причиною конфлікту може стати зіткнення звичних для кожного з подружжя шляхів і способів задоволення соціокультурних, інтелектуальних, естетичних та інших потреб, прагнення відстояти свою індивідуальність чи намагання узгодити власне уявлення про себе з думкою партнера [3, с. 51, 22].

Для забезпечення психологічного комфорту в сім'ї та успішного її функціонування суттєве значення має те, як складаються взаємини принаймні у трьох аспектах: всередині самого подружжя, між батьками й дітьми, між братами й сестрами (якщо в родині зростають двоє і більше дітей). Основними чинниками, що зумовлюють характер внутрішньосімейної взаємодії в усіх ланках сім'ї, є ставлення подружжя один до одного та їх батьківські установки щодо дітей. Д. Леві виокремлює чотири типи такого ставлення: прийняття – неприйняття; взаємодія – уникнення контактів; визнання свободи життєактивності – надмірна опіка; повага до прав кожного в сім'ї – надмірна вимогливість. До позитивних типів ставлення належать: прийняття, партнерська взаємодія, свобода особистісної життєактивності, повага до прав іншого та егалітарний устрій життя сім'ї [1, с. 14]. Виникнення ж порушень у сімейних взаєминах, зазвичай, пояснюється наявністю значної психоемоційної дистанції між членами родини, пов'язаної з прагненням уникнути контакту, неприйняттям особистості партнера або надмірною емоційною зосередженістю на ньому, що виявляється в опіці, захисті, гіпервимогливості та спробі будь-що “підігнати” його під уявний ідеальний образ чоловіка, дружини чи дитини [3, с. 217].

У взаєминах подружжя в період першої фази сумісного життя часто виникають негаразди, пов'язані з надмірною емоційною зосередженістю на партнерові, його щільною опікою і жорсткою вимогливістю щодо образу еталонного чоловіка чи дружини. Такі тенденції прослідковуються нерідко і в сім'ях з однією дитиною, на якій сфокусовані всі почуття й турботи батьків [2, с. 69]. Для подальших фаз подружнього життя та наступних його кризових періодів, навпаки, більш актуальним джерелом сімейних чвар є емоційна присиченість, байдужість і відсутність належних комунікативних зв'язків [2, с. 70].

Подружнє взаєморозуміння передбачає не тільки адекватне прийняття рис особистості партнера, його потреб, цінностей, а й спроможність прогнозування його поведінки. Схожість ціннісних орієнтацій сприяє виробленню спільних взаємоузгоджених позицій щодо ставлення до світу, до оточуючих, до самих себе. Звичайно, що ймовірність досягнення згоди з привабливою особистістю завжди більша, ніж із неприємною, оскільки привабливість включає не тільки симпатію, а й сексуальне ваблення [4, с. 162]. Згода ж в поглядах та оцінках, своєю чергою, посилює баланс міжособистісних стосунків, підвищує його стабільність та мінімізує інтимно-довірительну дистанцію. За наявності у партнерів взаємної симпатії та психологічної привабливості між ними формуються психологічно комфортні взаємини, які характеризуються: а) високим рівнем довіри між партнерами, взаєморозкриттям внутрішнього світу (потаємних інтимних переживань, мрій, замаскованих рис особистості чи прихованих фактів біографії); б) можливістю бути самим собою (зняттям “маски”, подоланням психологічних бар'єрів); в) розкутістю у міжособистісному спілкуванні; г) позитивно-оцінковим ставленням (відсутністю осудження, насмішок, сарказму тощо).

Отож нинішня ситуація, яка склалася в сфері сім'ї і шлюбу потребує особливої уваги й взаємоузгодженої роботи освітян, психологів, соціальних працівників, політиків, громадських організацій та інших зацікавлених осіб щодо розробки різних концепцій і програм матеріально-побутової допомоги, усвідомленого батьківства, психологічного супроводу молодих сімей, кризової медіації чи патронажу неблагополучних сімей тощо. Науковий підхід до вирішення завдань соціальної і демографічної політики полягає в урахуванні об'єктивних процесів розвитку сім'ї і соціально-демографічних тенденцій, які дають змогу прогнозувати й цілеспрямовано моделювати оптимальні шляхи розвитку цього центрального соціального інституту.

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.

2. Долинська Л.В. Підготовка молоді до сімейного життя (соціально-психологічний тренінг): Навчально-методичний посібник / Л.В. Долинська, Т.А. Демидова. — К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2002. — 73 с.

3. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння / Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. // Психологія та педагогіка сімейного спілкування: Навчальний посібник. – К.: Веселка, 1998. – 244 с.

4. Соціальна робота з молодію сім'єю // 36 теоретичних і методичних матеріалів для працівників соціальних служб для молоді. – Вип. III, Ч. I-II. – К., 1997. – 265 с.